

Pregledni rad

УДК: 343.92(043.1)

DOI: 10.5281/zenodo.13955294

Primljeno: 24. jul 2023.

Prihvaćeno: 01. februar 2024.

**Jelena D. Nikolov\***

Univerzitet u Beogradu, Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju,  
Defektologija-Odeljenje za prevenciju i tretman poremećaja ponašanja,  
Beograd

## **NEDOZVOLJENE POLNE RADNJE**

### **Studija slučaja**

#### **Sažetak**

*Krivični Zakonik Republike Srbije štiti pravo na seksualno samoopredeljenje i polnu slobodu propisivanjem krivičnih dela protiv polne slobode i krivičnih sankcija. Predmet istraživanja predstavlja ispitivanje seksualnog kriminaliteta, sa osvrtom na krivično delo nedozvoljene polne radnje sa ciljem utvrđivanja karakteristika učinioca krivičnog dela. S obzirom na predmet i postavljen cilj, korišćen je kvalitativni metod izučavanja pojedinačnog slučaja učinilaca krivičnog dela nedozvoljene polne radnje. Tehnika za prikupljanje podataka koja se koristiti je analiza sadržaja. Dobili smo podatke o učiniocu (podaci o starosti, polu, zanimanju, materijalnom statusu, porodičnom stanju, ranijem kažnjavanju, duševnom stanju prestupnika, motiv, odnos prema žrtvi), kao i podatke situacionog karaktera koji se odnose na kriminalno ponašanje (vreme i mesto izvršenja, saučesništvo, podaci o žrtvi) i odmerenoj krivičnoj sankciji.*

---

\* E-mail: jelenanikolov.fasper@gmail.com

*Identifikovanje karakteristika seksualnih prestupnika je važno za razumevanje ovog devijantnog ponašanja, kao i za praktičan zadatak sprovođenja specifičnog tretmana usmerenog na seksualne prestupnike. Tretmani seksualnih prestupnika koji su u svetu u primeni, naročito efektivni tretmani zasnovani na kognitivno-bihejvioralnom pristupu, trebalo bi se implementirati u našoj penitencijalnoj praksi.*

**Ključne reči:** seksualni kriminalitet, krivična dela protiv polne slobode, nedozvoljene polne radnje, seksualni prestupnik

## SEKSUALNA DELIKVENCija

Svetska zdravstvena organizacija definiše seksualnu delinkvenciju kao „Svaki seksualni čin ili pokušaj takvog čina, neželjeni seksualni komentar ili predlog koji je usmeren protiv osobe i njene seksualnosti uz upotrebu prinude, a koji može počinuti druga osoba bez obzira na odnos sa žrtvom i u bilo kom okruženju, uključujući i dom i posao“. Prinuda može da obuhvati različit stepen sile, psihološko zastrašivanje, ucene ili pretnje (fizičkim povredama ili nedobijanjem posla/ocene itd.). Pored toga, seksualno nasilje se takođe može desiti kada neko nije u stanju da da pristanak – na primer, dok je pod dejstvom alkohola ili droga, spava ili je mentalno nesposoban (Garcia-Moreno et al, 2012, str. 2).

Seksualna delinkvencija obuhvata kriminalna ponašanja kojima se napada polna sloboda i seksualno samoopredeljenje, narušavaju se društvene vrednosti i u tesnoj je vezi sa drugim devijacijama (Nikolić-Ristanović & Konstantinović-Vilić, 2018, str.143).

Seksualno nasilje se definiše kao korišćenje drugih osoba, koje prati odsustvo volje, želje, prihvatanja i pristajanja, a sa ciljem zadovoljenja nećijih seksualnih potreba (Milosavljević, 2003, str. 237), bilo da postoji aktivno protivljenje i pružanje otpora ili bez njega (Jovašević, 2017, str. 16). Zaštitni objekat ovih krivičnih dela je polna sloboda. Polna sloboda označava slobodu odlučivanja i samoopredeljenja u pogledu stupanja u polne odnose (Jovašević, 2017,

str. 15) i kao osnovno ljudsko pravo (Delić, 2021, str. 95) predmet je krivičnopravne protekcije kao *ultima ratio* (Vuković, 2021, str. 3), odnosno krajnje sredstvo zaštite društva.

Međunarodnopravni dokumenti, kojima se štiti polna sloboda i seksualno samoopredeljenje, su: Fakultativni protokol o prodaji dece, dečijoj prostituciji i dečijoj pornografiji uz Konvenciju o pravima deteta iz 2000. godine; Konvencija Saveta Evrope o visokotehnološkom kriminalu iz 2001. godine; Konvencija Saveta Evrope o zaštiti dece od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja iz 2007. godine; Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici tzv. Istanbulska konvencija iz 2011. godine kao i Okvirna odluka EU 2004/68/JHA (Delić, 2021, str. 96).

Klasifikacija učinilaca krivičnih dela prema motivu jeste koristoljublje, seksualno zadovoljstvo, agresivnost, strast, ideologija i igra (zabava) (Ignjatović, 2019, str. 110), a motiv izvršilaca krivičnih dela nedozvoljene polne radnje upravo je pobuđivanje seksualnog nagona.

Amidon i Vagner dele seksualne prestupnike na: agresivne učinioce kojima je žrtva zamena za osobu na koju ne može iskaliti svoju agresivnost; učinioce motivisane pretežno seksualnom željom i seksualne manijake, sposobne da žrtvi nanesu i najveće psihičke traume i fizičke patnje. Veliki broj seksualnih delinkvenata je s negativnim ličnim iskustvima, koji su imali odraza na psihičku strukturu ličnosti. Među velikim brojem seksualnih prestupnika se pronalazi emocionalna nezrelost, nepouzdanja i nestabilnosti, neurotičnosti, kao i ispodprosečnosti koeficijenta inteligencije. (Bošković, 2009, str. 130).

## NEDOZVOLJENE POLNE RADNJE

U domaćem zakonodavstvu, Krivični Zakonik u osamnaestoj glavi definiše krivična dela protiv polne slobode, a Nedozvoljene polne radnje u članu 182. Osnovni oblik postoji ako je izvršena neka druga polna radnja pod uslovima koji su propisani za krivično delo silovanja (čl.178, st. 1, 2), krivično delo

obljuba nad nemoćnim licem (čl. 179. st.1), obljuba sa detetom (čl.180, st.1) i obljuba zloupotrebom položaja (čl.181. st. 1, 2, 3). Teži oblik je propisan stavom 3 ovog krivičnog dela i određuje da ako je nastupila teška telesna povreda lica prema kojem je delo izvršeno ili ako je delo izvršeno od strane više lica ili na naročito svirep ili naročito ponižavajući način, učinilac će se kazniti zatvorom od dve do deset godina. Najteži oblik određen stavom 4 kazuje da ako je nastupila smrt lica prema kojem je delo izvršeno, učinilac će se kazniti zatvorom najmanje pet godina (Narodna skupština Republike Srbije, 2005)

Do donošenja novog Krivičnog Zakonika iz 2006. godine ova glava nosila je naziv „Krivična dela protiv dostojanstva ličnosti i morala“, a objekat zaštite bio je moral (Stojanović, 2021, str. 432). Bludne radnje je raniji naziv za krivično delo „nedozvoljene polne radnje“, a „nedozvoljenost“ u današnjoj terminologiji ovog krivičnog dela označava protivpravnost (Škulić, 2017, str. 412).

Da bismo analizirali krivično delo nedozvoljene polne radnje i napravili razliku, moramo poznavati i krivična dela koja se navode u biću ovog krivičnog dela Krivičnog Zakonika i to:

- krivično delo silovanja, čl. 178. st. 1. podrazumeva obljubu ili sa njom izjednačen čin, upotrebom sile ili pretnjom da će neposredno napasti na život ili telo oštećenog ili njemu bliskog lica; kao i st. 2. pretnjom da će se za to ili njemu blisko lice otkriti nešto što bi škodilo njegovoj časti ili ugledu ili pretnjom drugim teškim zlom.
- obljuba nad nemoćnim licem, čl. 179. st. 1. podrazumeva obljubu ili sa njom izjednačen čin, u situaciji kada se koristi duševno oboljenje, zaostali duševni razvoj, drugu duševnu poremećenost, nemoć ili kakvo drugo stanje oštećenog lica usled kojeg ono nije sposobno za otpor.
- obljuba sa detetom, čl. 180. st. 1. podrazumeva obljubu ili sa njom izjednačen čin sa detetom.
- obljuba zloupotrebom položaja, čl. 181. st. 1. podrazumeva da lice zloupotrebom svog položaja navede na obljubu ili sa njom izjednačen čin lice koje se

prema njemu nalazi u odnosu kakve podređenosti ili zavisnosti; st. 2. definiše da nastavnik, vaspitač, staralac, usvojilac, roditelj, očuh, maćeha ili drugo lice zloupotrebom svog položaja ili ovlašćenja vrši obljubu ili sa njom izjednačen čin sa maloletnikom koji mu je poveren radi učenja, vaspitavanja, staranja ili nege; st. 3. određuje da je delo iz stava 2. učinjeno prema pasivnom subjektu, detetu (Narodna skupština, 2005).

Razlika postoji kod same radnje izvršenja, kod krivičnih dela čl. 178-181. radnja izvršenja je obljuba ili sa njom izjednačen čin, dok je kod krivičnog dela nedozvoljene polne radnje to „neka druga polna radnja“, ali je potrebno da su ostvareni svi ostali elementi nekog od krivičnih dela iz st. 178-181, da bi postojalo krivično delo nedozvoljene polne radnje. Ovo podrazumeva da je postojala prinuda.

Definisanjem „sa obljubom izjednačen čin“ ostavlja se široko diskreciono pravo sudijama u odlučivanju koji elementi čine obljubu, a koji sa njom izjednačen čin (na primer, istopolni aktivni i pasivni akter) (Škulić, 2017, str. 412).

Krivično delo nedozvoljene polne radnje spada u grupu vlastoručnih krivičnih dela i može se izvršiti samo sa umišljajem (Popović, 2010, str. 111-112). Intelktualna komponenta direktnog umišljaja se odnosi na to da je učinilac bio svestan svog dela, odnosno o svim stvarnim okolnostima iz bića krivičnog dela, koja obuhvata i svest o zabranjenosti dela. Voluntativni element direktnog umišljaja se odnosi na htenje dela, odnosno postoji volja da se ostvari (nužna i dalja) posledica krivičnog dela (Popović-Kandić, 2007, str. 119-120).

Šire shvatanje krivičnog dela nedozvoljene polne radnje odnosi se na to da nije potrebno da je uvek došlo do fizičkog kontakta između izvršioca i žrtve. Ovde možemo diskutovati o slučaju kada žrtva vrši neku polnu radnju nad samom sobom, pod prinudom, a izvršilac zadovoljava svoj seksualni nagon bez fizičkog kontakta sa žrtvom. Domaće krivično zakonodavstvo definiše da polnu radnju preduzima izvršilac, dok bi gore navedena situacija spadala u ekstenzivno tumačenje ovog krivičnog dela (Stojanović & Delić, 2019, str. 89-90).

## KARAKTERISTIKE SEKSUALNIH DELIKATA

Prema jednom istraživanju koje je obuhvatalo sto učinilaca krivičnih dela protiv polne slobode, prosek godina starosti je 29 godina, udeo onih sa srednjoškolskim obrazovanjem je veći od nepismenih, veći broj je bio u braku, ali su u vreme izvršenja dela živeli u nesređenim stambenim uslovima. Što se tiče radnog statusa, većina je obavljala fizičke poslove u industriji i nije imala stručne kvalifikacije, a veliki deo prestupnika je ranije već bio osuđivan za ovakva dela. Kada govorimo o duševnom stanju, udeo zadovoljavajućeg duševnog statusa je veći od proseka, iako se pronalazi da je velika većina bila pod uticajem alkohola u vreme izvršenja dela. Ovi učinioci su uglavnom recidivisti. čine krivična dela u sticaju, a ako se radi o maloletnim učinioca, krivična dela izvršavaju u saučesništvu sa drugim licima (Nikolić-Ristanović & Konstantinović-Vilić, 2018, str. 144-145). Međutim, u literaturi se mogu pronaći i podaci da je recidivizam kod seksualnih prestupnika manje zastupljen nego kod drugih učinilaca krivičnih dela i ovi učinioci čine raznovrsna krivična dela (Lukić, 2015, str. 175; Hanson & Morton-Bourgon, 2019, str. 1158).

Šenon je definisao tri različite tehnike koje primenjuju seksualni učinioci, prisilna kopulacija, uznemiravanje i zastrašivanje. Pokazalo se da ovi prestupnici grade kriminalnu karijeru sa raznovrsnim obrascima ponašanja i stabilnim preferencijama i da većina njih nije mentalno bolesna (Jovanić, 2017, str. 24).

Muškarci koji počine seksualno devijantne radnje ne moraju nužno imati trajne sklonosti prema takvom ponašanju. Savremen model definiše karakteristike perzistentnih seksualnih prestupnika: nestabilan životni stil, negativno porodično okruženje, nesposobnost formiranja (ljubavnih) relacija sa prijateljima i partnerima, osim seksualne devijantnosti i stavovi tolerancije prema seksualnim prestupima.. Negativno porodično poreklo i internalizacija psiholoških problema uobičajeni su među ovom populacijom (Hanson & Morton-Bourgon, 2019, str. 1154-1155, 1158).

Glavni prediktori opšteg i nasilnog recidivizma, čak i među prestupnicima koji imaju mentalno oboljenje bile su varijable povezane sa antisocijalnom

orijentacijom, kao što su antisocijalna ličnost, antisocijalne osobine i istorija kršenja pravila. Seksualna devijantnost i antisocijalna orijentacija bili su glavni prediktori seksualnog recidivizma i za odrasle i za adolescentne seksualne prestupnike (2019, str. 1158).

U literaturi se mogu pronaći nesaglasni odgovori koji se odnose na pitanje da li seksualno zlostavljano dete ili adolescent kasnije u životu vrši krivična dela protiv polne slobode. Tako Bogetić i Jugović (Bogetić & Jugović, 2019, str. 445-474) ukazuju da je najspecifičniji prediktor seksualnog nasilja u adolescenciji seksualna viktimizacija u detinjstvu. Istraživanja koja su ovi autori naveli potvrđuju navedenu prediktivnost. Ukazuju da 79% adolescenata seksualnih prestupnika doživelo porodično nasilje, naspram 20% neseksualnih adolescenata prestupnika. U jednom istraživanju u kome su se poredili adolescenti žrtave seksualnog zlostavljanja u detinjstvu, koji su vršili seksualne prestupe i neseksualni prestupnici adolescenti, pokazalo da je faktor distinkcije ove dve grupe prisustvovanje porodičnim scenama nasilja. Međutim, grupa autora iz Luizijane navodi da ovaj faktor stoji u povezanosti i sa vršenjem seksualnih i neseksualnih prestupa adolescenata. Deca žrtve seksualnog nasilja u detinjstvu imaju tri puta veću šansu da razviju neki mentalni poremećaj, koji je dijagnostifikovan u 80% seksualno nasilnih delinkvenata. Istraživanja ukazuju da pored seksualnog zlostavljanja postoje i faktori zanemarivanja i drugih oblika zlostavljanja. Ipak, zaključuje se da nemaju svi seksualni prestupnici adolescenti proživljeno seksualno zlostavljanje.

Popović-Ćitić (Popović-Ćitić, 2008, str. 53) navodi da je manja verovatnoća da će seksualno zlostavljano dete ispoljiti nasilno ponašanje, nego fizički zlostavljano i zanemarivano. Međutim, navodi da je seksualno zlostavljanje na uzrastu pre sedme godine dovodi do znatnijih negativnih ishoda, nego da se javilo kasnije. Najveći rizik postoji kada je zlostavljanje bilo pre pete godine života, zato Pavlović (Pavlović, 2014, str. 205) ukazuje da ozbiljnost posledica po dete zavisi od uzrasta deteta, vremenskog trajanja zlostavljanja, formom zloupotrebe, ko je izvršilac i povezanost sa njim, stepenom pretnje ili prinude, uključenosti sadističkih elemenata, kao i od podrške, razumevanja i zaštite deteta nakon otkrivanja.

U jednom istraživanju u kome su učestvovalе dve grupe ispitanika, seksualni prestupnici i neseksualni prestupnici, godina starosti preko 59, nije pronađena značajnija razlika u pogledu mentalnih poremećaja, dok je istorija seksualnog zlostavljanja u detinjstvu utvrđena kod 33% seksualnih prestupnika (Fazel et al, 2002, str. 222).

## STUDIJA SLUČAJA

Učinilac krivičnog dela nedozvoljene polne radnje je osoba muškog pola, u vreme izvršenja imao 28 godina. Kako smo gore prikazali, seksualni prestupnici su većinom osobe muškog pola i proseka starosti 29 godina, tako da se ove karakteristike prikazanog prestupnika podudaraju. Istraživanja pokazuju da je većina seksualnih prestupnika bila u braku, dok je prikazani učinilac živeo u vanbračnoj zajednici i u nesređenim partnerskim odnosima. Iako se pronalazi da je velika većina seksualnih prestupnika bila pod uticajem alkohola u vreme izvršenja dela, prikazani prestupnik nije bio pod uticajem alkohola ili opojnih droga. Kada govorimo o duševnom stanju, istraživanja pokazuju da je udeo zadovoljavajućeg duševnog statusa veći od proseka među seksualnim prestupnicima, što se potvrđuje i u ovom slučaju gde nije dijagnostifikovana duševna bolest, privremeni duševni poremećaj, niti drugi duševni poremećaj i zaostalost u razvoju (Presuda OSPO, K.br. 288/2016).

Iako istraživanja pokazuju da su seksualni prestupnici već osuđivani za ova kva dela, prikazani prestupnik je ranije neosuđivan u vidu opšteg i specijalnog krivičnogopravnog povrata. Prema kriminološkom shvatanju recidivizma, ovaj seksualni prestupnik je povratnik, jer je u periodu od šest meseci izvršio krivična dela nedovoljene polne radnje i krivična dela uvrede prema sedam žrtava ženskog pola. U dva slučaja nije osuđen za nedozvoljene polne radnje, već za krivično delo uvrede, jer je nedostajala primena sile ili pretnje. Kriminološko određenje recidivizma nas upozorava na opasnost ličnosti povratnika, jer ukazuje na mogućnost izvršenja novog krivičnog dela (Nikolić-Ristanović & Konstantinović-Vilić, 2018, str. 228).



U istraživanjima pronalazimo da većina seksualnih prestupnika nije imala stručne kvalifikacije, dok je u ovom slučaju seksualni prestupnik radio kao nekvalifikovani radnik sa nižim prihodima i ima završenu srednju školu (Presuda OSPO, K.br. 288/2016).

Najspecifičniji prediktor seksualnog nasilja u adolescenciji je seksualna viktimizacija u detinjstvu (Bogetić & Jugović: 2019, str. 445-474), nemamo takve podatke o ovom seksualnom prestupniku.

Amidon-Vagnerova podela seksualnih prestupnika se može primeniti u ovom slučaju, a prikazani prestupnik bi spadao u kategoriju učinioca kojima je žrtva zamena za osobu na koju ne može iskaliti svoju agresivnost, što je prestupnikova vanbračna supruga. Vanbračna supruga ga je jednom prilikom tokom svađe povredila nožem, protiv koje je vođen krivični postupak, ali su partneri nastavili da žive u vanbračnoj zajednici. Ovaj događaj je kod prestupnika, prema nalazima veštaka psihologa i psihijatra, izazvao emocionalnu traumu hronificiranog karaktera. Negativno iskustvo je imalo odraza na psihičku strukturu ličnosti prestupnika, koje je pokušao nesvesno da razreši na neadekvatan način. Kako se među velikim brojem seksualnih prestupnika pronalazi emocionalna nezrelost, nepouzdanje, nestabilnost, neurotičnost, kao i ispodprosečnosti koeficijenta inteligencije (Bošković, 2009, str. 130), prikazani prestupnik je specifično neurotske strukture ličnosti, emocionalno nezreo, ali sa solidnim intelektualnim kapacitetom. Iz nalaza i mišljenja veštaka psihologa i psihijatra se navodi da je okrivljeni nesigurna i neadekvatna, a ne dominantno agresivna osoba (Presuda OSPO, K.br. 288/2016).

Motiv prestupnika je zadovoljenje polnog nagona, a iz nalaza i mišljenja veštaka psihologa i psihijatra, pronalazimo da se pri tome ne pronalazi značajnije ispoljavanje verbalne i ponašajne agresivnosti, već se tokom napada prestupnik zadovoljava parcijalnim telesnim kontaktom od koga brzo odustaje na prve manifestacije otpora žrtve (Presuda OSPO, K.br. 288/2016).

Stepen krivice je ocenjen kao umišljaj, jer je prestupnik znao i bio svestan da primenom sile prema oštećenima, dodirivanjem po intimnim delovima tela,

odnosno vršenja nedozvoljenih polnih radnji, ostvaruje protivpravno delo u cilju zadovoljenja polnog nagona (Presuda OSPO, K.br. 288/2016).

Nedozvoljene polne radnje je osuđeni izvršavao prema ženama (nemamo podatke o njihovim godinama starosti) u noćnim i ranim jutarnjim časovima, na zavučenim gradskim mestima, prolazima između zgrada i na parkingu. Izvršavao je krivična dela samostalno, upotrebom sile (hvatanje i držanje za ruku, hvatanje i stezanje vrata, udaranje u potiljak), a odsustvom volje, želje, prihvatanja i pristajanja žrtava (Presuda OSPO, K.br. 288/2016).

Izvršilac je osuđen na jedinstvenu kaznu od 320 000 dinara i to za pet krivična dela nedozvoljene polne radnje i za dva krivična dela uvrede čl. 170. st. 1. Krivičnog Zakonika (Presuda OSPO, K.br. 288/2016).

### TRETMAN SEKSUALNIH PRESTUPNIKA

Jedan od boljih modela lečenja seksualnih prestupnika jeste kognitivno bihejvioralni tretman, gde se intervencije često održavaju grupno prema kriminogenim potrebama prestupnika. Najčešći mehanizmi odbrane seksualnih delinkvenata jesu minimiziranje i negacija krivičnog dela, a u tretmanu se, pored ovoga, treba sagledati i seksualna motivacija, nedostatak empatije, slaba kontrola besa, nedostatak socijalnih veština i samopouzdanja, kao i poremećeni partnerski odnosi. U Srbiji ne postoje specijalizovani programi tretmana i intervencija za seksualne prestupnike u penalnim institucijama. U inostranim penalnim institucijama, ukazuje se da je stopa recidivizma niža kod seksualnih prestupnika sa srednjim stepenom rizika, nego kod onih sa visokim nivoom rizika (Jovanić, 2017, str. 27)

*Moral Reconation therapy* je osmišljena za unapređivanje moralnog rezonovanja, na osnovama kognitivno bihejvioralne terapije, sa ciljem da se kod prestupnika odloži zadovoljstvo i prekinu relacije sa delinkventnim grupama. Evaluacija ovog programa pokazuje da su netretirani prestupnici recidivirali u 54,9% slučajeva, dok tretirani u 37,1% slučajeva (Petrović, 2017, str. 353).

Još jedan program zasnovan na kognitivno-bihejvioralnom pristupu je *Rimutaka Violence Prevention Unit* za prestupnike sa visokim nivoom rizika koji su izvršili krivično delo sa elementima nasilja, koji nemaju mentalni poremećaj ili neurološko oštećenje i koji žele da dobrovoljno učestvuju u programu. Ciljevi tretmana su upravljanje raspoloženjem, razvijanje empatije, veštine komunikacije i moralno rasuđivanje. Evaluacija ovog programa pokazuje da su netretirani prestupnici recidivirali u 63% slučajeva, dok tretirani u 32% slučajeva (Petrović, 2017, str. 353).

Još neki kognitivno-bihejvioralnog programi jesu:

- Program tretmana seksualnih prestupnika kroz društveno koristan rad u zajednici (Community Sex Offenders Group work programme, raniji West Midlands Programme),
- Klirvoter program tretmana (Clearwater Treatment Programme, SAD), Tems Veli program grupnog rada za seksualne prestupnike (Thames Valey Sex Offenders Group work Programme),
- Nortambrija program za seksualne prestupnike (Northumbria Sex Offender Programme), koji se primenjuju u zatvorima ustanovama.

Kao posebni programi izdvajaju se i Model prevencije relapsa, RNR model, Model samoregulacije i Model dobrog života (Luković & Petrović, 2017, str. 351).

U SAD i Kanadi kognitivno-bihejvioralni programi se najviše primenjuju u tretmanu odraslih i adolescenata seksualnih prestupnika (Jovanić & Žunić-Pavlović, 2011, str. 129).

Pregledom deset empirijskih studija od 2001. do 2014. godine i upoređivanjem stope recidivizma umerenih i visokorizičnih seksualnih prestupnika, čiji je tretman bio orijentisan na kognitivno-bihejvioralnu terapiju, ustanovljeno je da su ovi programi obećavajući u smanjenju seksualnog, nasilnog i opšteg recidivizma seksualnih prestupnika. Zaključeno je da su efekti

tretmana izraženiji u redukciji seksualnog recidivizma, nego nasilnog i opšteg (Mpofu et al, 2018, str. 179).

## ZAKLJUČAK

Seksualni delinkventi, kao heterogena kategorija, ispoljavaju različite oblike zlostavljanja, od egzibicionizma, obljube, „drugih polnih radnji“, polnog uznemiravanja, distribucije i konzumiranja dečije pornografije preko interneta, silovanja, a žrtve mogu biti različitog pola i uzrasta. Pored odgovarajuće kategorije prestupa, seksualni prestupnici takođe imaju različite ličnosti i motivaciju. U ovom radu bavili smo se nedozvoljenim polnim radnjama odraslog seksualnog prestupnika čije su žrtve odrasli. Studijom slučaja seksualnog prestupnika potvrđene su određene karakteristike ove grupe prestupnika koje smo predstavili u radu. Seksualni prestupi imaju repetitivan karakter (Luković & Petrović, 2017, str. 362), što se u pogledu kriminološkog recidivizma u našem slučaju pokazalo, te su neophodni tretmani koji su usmereni i prilagođeni primarno na seksualne prestupnike i na njihove karakteristike. Prestupnik je u vreme izvršenja krivičnih dela bio uračunljiv, što je preduslov za postojanje krivičnog dela nedozvoljenih polnih radnji. Takođe, bitni elementi su i jačina povrede zaštićenog dobra, odnosno polne slobode i primena sile.

Važan aspekt jeste i diferencijacija krivičnih dela protiv polne slobode. Kod krivičnih dela čl. 178-181. radnja izvršenja je obljava ili sa njom izjednačen čin, dok je kod krivičnog dela nedozvoljene polne radnje to „neka druga polna radnja“. Dosadašnja sudska praksa je, nastojeći da odredi pojam bludnih radnji, postavila izvesne kriterijume koji se mogu koristiti i za određivanje pojma nedozvoljenih polnih radnji. Za postojanje bludne radnje potrebno je da postoji namera zadovoljenja ili pobuđivanja seksualnog nagona i kršenje postojećih normi seksualnog morala. Nedozvoljenim polnim radnjama se uglavnom ne postiže zadovoljenje seksualnog nagona, već se one ograničavaju na pobuđivanje seksualnog nagona ili na njegovo zadovoljavanje u sla-

bijem intenzitetu nego kod obljube ili sa njom izjednačenog čina (ljubljenje, grljenje, dodirivanje raznih delova tela, genitalne sfere) (Stojanović & Delić, 2019, str. 90).

Razgraničenje krivičnog dela nedozvoljene polne radnje od drugih, srodnih dela je veoma važno kako za sudsku praksu, tako i za žrtvu. Dati primer pokazuje važan element, primenu sile i pretnje, koji pravi razliku između krivičnog dela nedozvoljene polne radnje i krivičnog dela uvrede. Ako se osvrnemo na još neka krivična dela iz Krivičnog Zakonika, mora se paziti i praviti razlika za krivično delo polno uznemiravanje čl. 182a. Za razliku od uvrede, kod koje se omalovažavanje odnosi generalno na ličnost oštećenog, kod polnog uznemiravanja reč je o povredi dostojanstva lica u sferi polnog života.

Poseban problem kod nedozvoljenih polnih radnji predstavlja njegovo razgraničenje sa pokušajem krivičnih dela protiv polne slobode (silovanje, obluba). Opšte je prihvaćeno da kao kriterijum za razgraničenje treba koristiti umišljaj učinioca. Ukoliko je njegov umišljaj bio upravljen na vršenje nekog od ostalih krivičnih dela iz osamnaeste glave, postojaće pokušaj tih krivičnih dela, a ako nije, ali je ipak postojala namera pobuđivanja ili zadovoljavanja seksualnog nagona, postojaće nedozvoljena polna radnja (Stojanović & Delić, 2019, str. 90).

Tretmani seksualnih prestupnika koji su u svetu u svestranoj primeni, naročito efektivni tretmani zasnovani na kognitivno-bihejvioralnom pristupu, trebalo bi se implementirati u našoj penitencijalnoj praksi, a autorka je prikazala takve tretmane. U ovom radu je prikazan slučaj seksualnog prestupnika koji je u svojim tridesetim godinama prvi put osuđen za seksualno nasilje, a istraživanja pokazuju da je kod prestupnika koji u tridesetim godinama vrše prvo krivično delo ove vrste, specijalni povrat je manje zastupljen, nego ukoliko je učinilac u ranijem uzrastu vrši ovu vrstu krivičnih dela. Sa druge strane, vrsta prvog krivičnog dela protiv polne slobode ima uticaja na kasniji specijalni recidivizam. Ustanovljeno je da ukoliko su nedozvoljene polne radnje prvo učinjeno krivično delo, veće su mogućnosti da dođe do povrata. Ovo

se objašnjava činjenicom da je za ovo krivično delo zaprećena blaža krivična sankcija u poređenju sa drugim krivičnim delima protiv polne slobode (silovanje) (Lukić, 2015).

Utvrđivanje karakteristika oštećenih bilo je ograničeno dostupnošću podataka, što bi trebalo imati u vidu u budućim istraživanjima radi dobijanja kompletne slike.

## REFERENCE

- Bošković, M. (2009). „Kriminološka obeležja krivičnih dela protiv polnih sloboda“. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, 121-142.
- Bogetić, D. R., & Jugović, A. L. (2019). Teorijski model socijalnog razvoja u objašnjenju nastanka seksualnog prestupništva adolescenata. *Specijalna edukacija i rehabilitacija*, 18(4).
- Delić, N. (2021). *Krivično pravo posebni deo*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd.
- Fazel, S., Hope, T., O'Donnell, I., & Jacoby, R. (2002). Psychiatric, demographic and personality characteristics of elderly sex offenders. *Psychological medicine*, 32(2), 219-226.
- Garcia-Moreno, C., Guedes, A., Knerr, W., Jewkes, R., Bott, S., & Ramsay, S. (2012). *Understanding and addressing violence against women*. World Health Organization, Issue brief No. WHO/RHR/12.37(S. Ramsay, Ed.).
- Hanson, R. K., & Morton-Bourgon, K. E. (2019). The characteristics of persistent sexual offenders: A meta-analysis of recidivism studies. *In Clinical Forensic Psychology and Law* (pp. 67-76). Routledge.
- Ignjatović, Đ. (2019). *Kriminologija*. Univerziteta u Beogradu: Pravni fakultet
- Jovanić, G., & Žunić, Pavlović, V. (2011). Primena principa rizika, potreba i responzivnosti u penalnom tretmanu seksualnih prestupnika. *Zbornik radova*, 38, 115.
- Jovanić, G. (2017). Mogućnosti primene specijalizovanih penalnih tretmana prema seksualnim prestupnicima. U: J. Petrović i G. Jovanić (ur.), *Zbornik radova „Društvene devijacije, anomija društva i posledice“*, Banja Luka, 13 – 14.10.2017. Banja Luka: Centar modernih znanja, str. 21-30.
- Jovašević, D. (2017). Nova seksualna krivična dela i standardi sadržani u Istanbulskoj konvenciji. *Evropsko Zakonodavstvo*, 16(60), str. 9-28.
- Lukić, N. (2015). Empirijska analiza recidivizma seksualnih prestupnika. *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, 63(2), 174-193.

- Luković, M., & Petrović, V. (2017). Modeli tretmana seksualnih prestupnika. *Specijalna edukacija i rehabilitacija*, 16(3).
- Milosavljević, M. (2003). *Devijacije i društvo*. Beograd: Draganić.
- Mpofu, E., Athanasou, J. A., Rafe, C., & Belshaw, S. H. (2018). Cognitive-behavioral therapy efficacy for reducing recidivism rates of moderate - and high-risk sexual offenders: A scoping systematic literature review. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 62(1), pp. 170-186.
- Nikolić-Ristanović, V. & Konstantinović-Vilić, S. (2018). *Kriminologija*, Prometej, Beograd.
- Popović-Kandić, Z. (2007). *Krivično pravo-opšti deo*. Univerzitet u Beogradu: Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju.
- Popović-Čitić, B. (2008). *Prevenција nasilnog ponašanja učenika u školskoj sredini*. Doktorska disertacija. Beograd: Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju Univerziteta u Beogradu.
- Popović, M. (2010). Krivična dela protiv polne slobode. *Bezbednost*, 52(1), str. 109-126.
- Pavlović, D. (2014). *Mentalno zdravlje školske dece*. Beograd: Orion art.
- Petrović, V. (2017). Osuđeni recidivisti i socijalno patološke pojave. U: J. Petrović i G. Jovanić (Ur.), *Društvene devijacije, anomija društva i posljedice*, 347-356.
- Stojanović, Z., Deliće, N. (2019). *Krivično pravo, posebni deo*. Pravna knjiga, Beograd.
- Stojanović, Z. (2021). Komentar Krivičnog Zakonika, Službeni glasnik, Beograd.
- Hanson, R. K., & Morton-Bourgon, K. E. (2019). The characteristics of persistent sexual offenders: A meta-analysis of recidivism studies. *In Clinical Forensic Psychology and Law* (pp. 67-76). Routledge.
- Škulić, M. (2017). Krivično delo silovanja u krivičnom pravu Srbije – Aktuelne izmene, neka sporna pitanja i moguće buduće modifikacije”, *Crimen*, br. 3, Beograd.



Vuković, I. (2021). *Krivično pravo opšti deo*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd.

Presuda i zakon:

Narodna skupština Republike Srbije [Narodna skupština]. (2005). *Krivični zakon Republike Srbije*. („Službeni glasnik RS“, broj 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 i 35/2019).

Presuda Osnovnog suda u Požarevcu (ОСПО). 81 K. 288/2016, dana 06.07.2017. godine.

**Jelena D. Nikolov**

University of Belgrade, Faculty of Special Education and Rehabilitation,  
Defectology - Department for Prevention and Treatment of Behavioral Disorders, Belgrade

## **UNLAWFUL SEXUAL ACTS**

### **A Case Study**

#### **Abstract**

*The Criminal Code of the Republic of Serbia protects the right to sexual self-determination and sexual freedom by prescribing criminal offenses against sexual freedom and criminal sanctions. The subject of this research is the examination of sexual criminality, with a focus on the criminal offense of unlawful sexual acts, aiming to determine the characteristics of the perpetrator of this criminal offense. Considering the subject and the set goal, a qualitative method of studying individual criminal cases of unlawful sexual acts was used. The data collection technique employed was content analysis. Data about the perpetrator (such as age, gender, occupation, marital status, previous convictions, mental state of the offender, motive, and relationship with the victim) were obtained, as well as situational data related to criminal behavior (time and place of the offense, accomplices, data about the victim), and the imposed criminal sanctions. Identifying the characteristics of sexual offenders is crucial for understanding this deviant behavior and for the practical task of implementing specific treatments targeted at sexual offenders. Treatments for sexual offenders that are being used worldwide, especially effective cognitive-behavioral approaches, should be implemented in our penitentiary practice.*

**Keywords:** sexual criminality, criminal offenses against sexual freedom, unlawful sexual acts, sexual offender.